TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QÖLLAŞ AMALIYOTI VA PEDAGOGIK ASOSLAR

Xabirova Zulfiya Anvarbekovna,
Nizomiy nomidagi Özbekiston milliy pedagogika universiteti
mustaqil tadqiqotçisi
DOI: 10.67620/yoshlarvailm.0340043

Annotatsiya. Sun’iy intellekt (SI) ta’lim landşaftini özgartirib, yangi istiqbollarni oçib, murakkab muammolarni kötarmoqda. Uşbu maqola SIning ta’limdagi rolini uning istiqbollari, joriy amaliyotlari va pedagogik mulohazalari asosida körib çiqadi. Yaqinda olib borilgan tadqiqotlarga asoslanib, tadqiqot SIning ta’limni şaxsiylaştiriş, samaradorlikni oşiriş va kiriş imkoniyatlarini kengaytiriş, xususan, onlayn masofaviy öqitiş imkoniyatlarini ta’kidlaydi. Şu bilan birga, tadqiqot natijalari axloq, adolat va öqituvçilarni tayyorlaş bilan boğliq taşvişlarni ta’kidlab, nazariy qaraşlar va pedagogik amaliyot örtasidagi jiddiy tafovutni körsatadi. Maqolada öqituvçilarni tayyorlaş, moslaşuvçanlikni yaxşilaş va ongni mas’uliyat bilan birlaştirgan insonga yönaltirilgan pedagogik strategiyalarni işlab çiqiş zarurligi ta’kidlangan. Oxir oqibat, maqolada SI öqituvçilarning örnini bosmasligi, balki tanqidiy fikrlaş, ijodkorlik va umrbod ta’limni rivojlantirişda şerik bölib xizmat qilişi kerakligi ta’kidlanadi.

Kalit sözlar: sun’iy intellekt, ta’lim, pedagogika, şaxsiylaştiriş, etika, öqituvçini tayyorlaş, tanqidiy fikrlaş.

Аннотация. Искусственный интеллект (ИИ) трансформирует образовательную среду, открывая новые перспективы и одновременно создавая сложные вызовы. В данной статье рассматривается роль ИИ в образовании с точки зрения его перспектив, современных практик применения и педагогических аспектов. На основе последних исследований раскрывается потенциал ИИ в персонализации обучения, повышении эффективности образовательного процесса и расширении доступа к образованию, в частности посредством онлайн- и дистанционного обучения. Вместе с тем результаты исследования подчеркивают наличие проблем, связанных с этикой, равенством возможностей и подготовкой педагогических кадров, выявляя существенный разрыв между теоретическими подходами и педагогической практикой. В статье обосновывается необходимость совершенствования подготовки преподавателей, повышения их адаптивности и разработки человекоориентированных педагогических стратегий, основанных на принципах осознанности и ответственности. В заключение подчеркивается, что ИИ не должен заменять преподавателей, а призван выступать в качестве партнера в развитии критического мышления, творческих способностей и непрерывного образования.

Ключевые слова: искусственный интеллект, образование, педагогика, персонализация, этика, подготовка преподавателей, критическое мышление.

Abstract. Artificial Intelligence (AI) is changing the landscape of education, opening up new perspectives and raising complex challenges. This article examines

the role of AI in education based on its perspectives, current practices, and pedagogical considerations. Building on recent research, the study highlights the potential of AI to personalize learning, improve efficiency, and expand access, particularly in online distance learning. At the same time, the research findings highlight concerns about ethics, equity, and teacher training, and show a significant gap between theoretical perspectives and pedagogical practice. The article emphasizes the need to train teachers, improve flexibility, and develop human-centered pedagogical strategies that combine mindfulness with responsibility. Ultimately, the paper argues that AI should not replace teachers, but rather serve as partners in fostering critical thinking, creativity, and lifelong learning.

Keywords: artificial intelligence, education, pedagogy, personalization, ethics, teacher training, critical thinking.

Kiriş

Sun'iy intellekt (SI) zamonaviy ta'limda eng köp muhokama qilinadigan yutuqlardan biriga aylandi. Bir tomondan, u şaxsiylaştirilgan örganiş, tezkor fikr bildiriş va öqituvçilarni odatiy vazifalardan ozod qiliş uçun vosita sifatida qabul qilinadi, boşqa tomondan esa, u axloq, tenglik va öqituvçilarning özgaruvçan roli masalalarini kötaradi. Şunday qilib, SI haqidagi fikrlar nafaqat texnologiyaning öziga, balki uning pedagogika va ta'lim amaliyotiga ta'siriga ham tegişli. Sönggi ön yil içida tadqiqotçilar örganişda inklyuzivlik va moslaşuvçanlikni yaxşilaş uçun SI imkoniyatlarini tobora köproq örganişdi. Şu bilan birga, ma'lumotlarning maxfiyligi, algoritmik tarafkaşlik va texnologiyadan foydalanişning tengsizligi bilan boğliq xavotirlar kuçaydi. Uşbu munozaralar SI va'dasini va undan sinfda foydalaniş haqiqatini sinçkovlik bilan tortiş zarurligini oşiradi.

Adabiyotlar tahlili

Uşbu maqolaning maqsadi sönggi tadqiqotlarni körib çiqiş va SIni ta'limga integratsiyalaşuvining pedagogik oqibatlariga e'tibor qaratiş orqali uşbu munozaraga hissa qöşişdir. Usullari Tadqiqotda mavzuga doir köpgina ilmiy maqolalar körib çiqildi va analiz qilindi. Manbalar Scopus, Web of Science va Researchgate kabi ma'lumotlar bazalarida "ta'limda sun'iy intellekt", "pedagogika", "moslaşuvçan ta'lim" va "öqitiş amaliyoti" kabi atamalar yordamida izlaş orqali aniqlandi. Sönggi beş yil içida naşr etilgan, SI texnologiyalari, xususan, generativ SI rivojlanişi bilan boğliq tez özgarişlarni aks ettiruvçi maqolalarga ustuvor ahamiyat berildi. Namuna SI qanday işlab çiqilişi, tatbiq etilişi va ta'lim kontekstida tahlil qilinişi haqida tuşunça beradigan empirik tadqiqotlar va nazariy maqolalarni öz içiga oldi.

Tadqiqot natijalari şuni körsatadiki, SI şaxsiylaştirişni qöllab-quvvatlaş va ta'lim samaradorligini oşiriş uçun katta salohiyatga ega. Moslaşuvçan ta'lim platformalari real vaqt rejimida öquvçilarning ehtiyojlariga moslaşa oladi, ularning öz sur'atida rivojlanişiga yordam beradi va faollikni oşiradi [1]. SI tizimlari allaqaçon oliy ta'limda fikr-mulohaza bildiriş, baholaşda yordam beriş va ba'zi ma'muriy jarayonlarni avtomatlaştiriş uçun qöllanilmoqda, bu esa öqituvçilarga öz işining ijodiy va tanqidiy jihatlariga e'tibor qaratiş imkonini beradi [2]. SI, şuningdek, ta'limga kirişni kengaytirişda, xususan, inson yordami har doim ham mavjud bölmagan onlayn va

masofaviy ta’limda muhim rol öynaydi [4].

Tadqiqot metodologiyasi

Biroq, tadqiqot muhim çeklovlarni ham oçib beradi. Fakultet va talabalar SI vositalaridan xavotir bildirişmoqda. Köpçilik ularning foydaliligini tan olsa-da, ta’lim, işonç va ma’lumotlardan foydalaniş bilan boğliq xavotirlar kuçli bölib qolmoqda [3]. Algoritmik tarafkaşlik va noaniq qaror qabul qiliş jarayonlari kabi axloqiy taşvişlar tanqidiy foydalaniş xavfini ta’kidlaydi [9]. Bundan taşqari, işonçli texnologiyalardan tengsiz foydalaniş SI ta’limdagi tengsizliklarni kamaytiriş örniga kuçaytirişi xavfini oşiradi. SI integratsiyasining pedagogik jihati, ehtimol, eng qiyini. Olimlarning ta’kidlaşiça, sun’iy intellektni faqat samaradorlikni oşiriş vositasi sifatida körib çiqmaslik kerak, balki kengroq öqitiş strategiyalariga qöşilişi kerak [10]. Ba’zilar öqituvçilarning SI savodxonligini oşiriş muhimligini ta’kidlaydilar, bu ularga uşbu texnologiyadan qaçon va qanday foydalaniş haqida ongli ravişda tanlaş imkonini beradi [7],[8]. Boşqalar esa, baholaş generativ SI asosida işlab çiqilişi kerak, deb ta’kidlaydilar, bunda tanqidiy fikrlaş, ijodkorlik va hamkorlik könikmalariga köproq e’tibor qaratiladi, ya’ni insonning kuçli tomonlari tengsiz bölib qoladigan sohalar [5].

Tadqiqotlar şuni körsatadiki, aqlning öylangan integratsiyasi çuqurroq fikrlaşni qöllab-quvvatlaşi mumkin, ammo bu faqat öqituvçilar öquvçilarning vositalar bilan özaro ta’sirini boşqariş uçun zarur asosni ta’minlasagina mumkin [6]. Bularning barçasini hisobga olsak, ta’limda sun’iy intellektga yondaşişning eng yaxşi usuli ham imkoniyat, ham qiyinçilik bölib tuyuladi. Uning şaxsiylaştiriş, fikr-mulohaza yuritiş va ma’lumot olişdagi imkoniyatlari uning imkoniyatlari eng yaqqol namoyon böladi. Biroq, bu imtiyozlar kafolatlanmaydi; ular puxta rejalaştiriş, puxta amalga oşiriş va öqituvçilarning asosiy majburiyatiga boğliq. Agar biz uşbu muammolarni hal qilmasak, sun’iy intellekt ta’limning asosiy maqsadlariga erişişga yordam bermaydigan texnologik yeçimlar töplamiga aylanib qoliş xavfini tuğdiradi. Bu şuni körsatadiki, biz kelajakda sun’iy intellektdan foydalanişning eng yaxşi usullarini körib çiqişimiz va sun’iy intellekt imkoniyatlariga bölgan hozirgi obsessiyasidan voz keçişimiz kerak. Vaqt ötişi bilan SIning odamlarga ta’sirini aniqlaş uçun ta’lim natijalari böyiça uzunlamasına tadqiqotlar ötkaziş juda muhimdir. Bundan taşqari, öqituvçilarni tayyorlaş dasturlari öqituvçilarni sun’iy intellektdan (SI) tanqidiy foydalanişga örgatişlari kerak, şunda ular nafaqat foydalanuvçilar, balki xabardor qaror qabul qiluvçilar hamdir.

Siyosatçilar, şuningdek, teng huquqli foydalanişni örnatişga yordam berişlari va texnologiyalardan axloqiy foydalanişni tartibga soluvçi aniq qoidalarni ta’minlaşlari kerak. Sun’iy intellektga öqituvçilarning örnini bosuvçi vosita sifatida qaramaslik kerak; balki ta’lim jarayonida hamkor sifatida qaraş kerak.

Xulosa

Inson mulohazalari va örgatiş qobiliyatini özgartiriş emas, balki oşiriş qobiliyati texnologiyaning töliq salohiyatiga erişiş imkonini beradi. Muammo şundaki, yangi texnologiyalar ta’limga möljallangan tarzda hissa qöşişini ta’minlaşi lozim, ya’ni individual qiziqişni rağbatlantiriş, tanqidiy fikrlaşni rağbatlantiriş va umrbod ta’lim oliş istagini yoqişi kerak.

Sönggi ön yil içida akademiklar SI qanday qilib örganişda inklyuzivlik va

moslaşuvçanlikni oşirişi mumkinligini çuqur örganişdi. Şu bilan birga, algoritmik notöğrilik, texnologiyaga teng bölmagan kiriş va ma'lumotlarning maxfiyligi bilan boğliq xavotirlar aniqroq böldi. Uşbu ma'ruza sun'iy intellektning afzalliklarini va uni ta'lim muhitida qöllaşni har tomonlama baholaş zarurligini ta'kidlaydi. Uşbu tadqiqot sönggi tadqiqotlarni örganiş va sun'iy intellektni (SI) ta'limga kiritiş ta'sirini körsatiş orqali nutqni yaxşilaşga intiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Almasri F. Exploring the Impact of Artificial Intelligence in Teaching and Learning of Science: A Systematic Review of Empirical Research. Research in Science Education, 2024.
2. Celik I., Dindar M., Muukkonen H., Järvelä S. The Promises and Challenges of Artificial Intelligence for Teachers: A Systematic Review of Research. TechTrends, 2022.
3. Díaz B., Nussbaum M. Artificial intelligence for teaching and learning in schools: The need for pedagogical intelligence. Computers and Education, 2024.
4. Dogan M. E., Goru Dogan T., Bozkurt A. The Use of Artificial Intelligence (AI) in Online Learning and Distance Education Processes: A Systematic Review of Empirical Studies. Applied Sciences, 2023.
5. Corbin T., Dawson P., Liu D. Talk is cheap: Why structural assessment changes are needed for a time of GenAI. Assessment and Evaluation in Higher Education, 2025.
6. Fikri M. Critical Thinking in 21st Century Learning: The Impact of Artificial Intelligence (AI) on Teaching English as a Foreign Language (TEFL)-A Philosophical Perspective. Journal of English Language Learning, 2024.
7. Luckin R., Holmes W., Griffiths M., Forcier L. B. Intelligence Unleashed: An Argument for AI in Education. London: Pearson, 2016.
8. Roe J., Perkins M. Generative AI and Agency in Education: A Critical Scoping Review and Thematic Analysis. arXiv, 2024.
9. Yan L., Sha L., Zhao L., Li Y., Martínez-Maldonado R., Chen G., Li X., Jin Y., Gašević D. Practical and Ethical Challenges of Large Language Models in Education: A Systematic Literature Review. British Journal of Educational Technology, 2024.
10. Yue M., Jong M.S.Y., Dai Y. Pedagogical Design of K-12 Artificial Intelligence Education: A Systematic Review. Sustainability, 2022.